

The essence of the notion «national consciousness» and the basic meanings of this phenomenon are exposed, The different approaches in analyzing the determinations as basic factors of forming of national consciousness of junior pupils are presented.

The attention is accented on the major factors of forming and development of national consciousness in junior pupils, that are closely connected with the high level of formed national consciousness. The place and role of the education and extracurricular activity in the forming of national consciousness are described. Such aspects like territory, language, historical and spiritual values, religious beliefs, legends, root of her genesis and condition of all-round development are shown.

Key words: national consciousness, nation, historical memory, national language, national culture, nationally-state ideology, junior pupils.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2015

О. В. Сінокоп

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. У статті розкривається сутність поняття «гуманістичні цінності» та їх функції; запропонована структура формування гуманістичних цінностей майбутнього вчителя початкових класів. З'ясовано, що гуманістичні цінності формуються під час аудиторної та позааудиторної роботи. Однією з організаційних форм у формуванні гуманістичних цінностей визначено проектну діяльність, яка передбачає залучення студентів до соціально значущої діяльності в позааудиторний час. Саме в соціально-значущій діяльності відбувається насичене накопичення особистісного гуманного досвіду.

Ключові слова: гуманістичні цінності, функції, компоненти гуманістичних цінностей, проектна діяльність.

Актуальність дослідження визначається відродженням гуманістичних цінностей, ідеалів дружби, добра, справедливості і громадянськості в українському суспільстві, галузі освіти і науки. Вища професійна освіта орієнтована не лише на формування вчителя початкових класів з високим рівнем професійної майстерності, здатного до самовдосконалення, саморозвитку в майбутній професійній діяльності, до творчого, інноваційного вирішення завдань, але й на розвиток його професійної культури.

Аналіз науково-теоретичної літератури з досліджуваної проблеми засвідчив, що гуманістичні цінності розглядаються у двох площинах: як частина інтегрованої системи цінностей суспільства і як основа професійної культури.

У науковій літературі висвітлені питання, пов'язані з виникненням поняття «гуманізм». Проаналізовані етапи розвитку гуманістичної думки, історичні форми гуманізму. Гуманістичні цінності стали предметом вивчення В. Бездухова, Ю. Волкова і ін. Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що існують різні підходи до поняття «гуманістичні цінності». Найчастіше це поняття визначається як інтегративна якість особистості, завдяки якій визначається її моральна і духовна культура; внутрішня структура людини, яка складає основу активності особистості.

Значущість гуманістичних цінностей для професійного становлення майбутнього фахівця, педагога висвітлена в низці наукових праць Б. Ананьєва, Н. Кузьміна, А. Маркової, Г. Трофимова, Е. Шиянова та ін.

Проблема формування гуманістичних цінностей учнів, студентів вишів у процесі навчання через предметну діяльність і в умовах діяльності громадських організацій розглядалися О. Горшковою, Л. Кочуровою, Л. Рибакіною і ін.

Аналіз науково-педагогічних джерел, методичної літератури засвідчив, що проблема формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів початкових класів ще не знайшла свого відображення.

Мета статті – розкрити сутність поняття «гуманістичні цінності» та структуру її формування; на прикладі проекту «Я – волонтер» розкрити етапи їх формування.

Виклад основного матеріалу. В працях Н. Асташової гуманістичні цінності представлені як змістова сторона гуманістичної спрямованості педагога, при якій особистість не прагне до автономії, визнаючи право кожної людини на вільне самовизначення, причому як індивідуально, так і в межах групи. Головна цінність для людини з такою спрямованістю – особистість. Такий тип особистості має два підтипи: з переважно позитивним ставленням до себе – індивідуалістична акцентуація гуманістичної спрямованості, і з переважно позитивним ставленням до інших – альтруїстична акцентуація.

Виходячи із специфіки змістових компонентів гуманістичних цінностей, ми визначили функції гуманістичних цінностей, а саме: цілепокладаюча, культурологічна, інтегруюча, регулятивна, рефлексивна, емоційна.

Цілепокладаюча функція виражається постановкою найважливіших професійно-особистісних цілей, ідеалів, на основі яких будується стратегія професійної педагогічної діяльності.

Культурологічна функція забезпечує підвищення загальної і професійної культури майбутнього вчителя початкових класів на основі гуманістичних цінностей педагогічної діяльності.

Інтегруюча функція відображає здатність гуманістичних цінностей забезпечувати цілісність науково-педагогічного та студентського колективів. У нашому дослідженні зазначена функція реалізується в єдності групових цінностей студентів, у збігу думок в моральній і професійній педагогічній діяльності.

Регулятивна функція полягає в тому, що гуманістичні цінності здатні позитивно регулювати і перетворювати поведінку особистості, спрямовувати її в альтруїстичну сторону, орієнтувати студента на участь у соціально- значущій діяльності.

Рефлексивна функція дає змогу студенту аналізувати свою власну діяльність, надалі змінювати ставлення до себе, до оточуючих людей, до професії. Ця функція дає можливість співвідносити свою поведінку з гуманістичними цінностями і коректувати свої дії і вчинки, сприяє розвитку адекватної самооцінки.

Емоційна функція передбачає зміну емоційно-чуттєвої сфери студента. Дана функція забезпечує студента набуттям нових позитивних емоцій, які наявні в основі самої професійної діяльності вчителя початкових класів, сприяє координації емоцій й адекватності в професійному спілкуванні.

На основі суті, аналізу змісту гуманістичних цінностей нами запропонована структура формування гуманістичних цінностей майбутнього вчителя початкових класів, складовими якої є когнітивний, емоційно-почуттєвий, діяльнісно-поведінковий компоненти:

– *когнітивний компонент* – інформованість і засвоєння знань про зміст, сутність, функції гуманістичних цінностей; знання і розуміння способів проявів реалізації гуманістичних цінностей в професійній педагогічній діяльності щодо предметного світу, оточуючих та самого себе;

– *емоційно-почуттєвий* (передбачає емпатійні уміння, які сприяють встановленню емоційних зв'язків із суб'єктами взаємодії, визначають здатність людини емоційно відгукуватися на переживання інших людей, допомагають передбачати і прогнозувати почуття і реакцію інших, емоційний відгук під час педагогічної діяльності, емоційно-творчу активність);

– *діяльнісно-поведінковий* ґрунтується на реальному і усвідомленому прояві гуманістичних цінностей у різних видах педагогічної діяльності студентів, самореалізації через вчинки.

Із метою реалізації діяльнісно-поведінкового компоненту структури формування гуманістичних цінностей ми залучали студентів

педагогічного факультету до різних форм роботи. Під час лекційних, практичних та семінарських занять із різних навчальних дисциплін, а саме: «Теорія і методика виховання», використовувалися не лише традиційні, але й активні форми і методи роботи із студентами, які сприяли засвоєнню знань про гуманістичні цінності, прояв гуманних почуттів: проблемні лекції, ситуативно-рольові ігри, тренінгові вправи, дискусії, спеціальні педагогічні ситуації морального вибору, аналіз і вирішення міжособистісних проблем у спілкуванні тощо.

Особливу увагу приділяли залученню студентів-майбутніх вчителів початкових класів до позааудиторної роботи, зокрема участі у роботі Центру «Волонтер», членами якого є студенти 2-4 курсів педагогічного факультету. Пропонуємо одну з таких форм роботи – проект «Я – волонтер».

Місце проведення: РДГУ

Термін виконання: упродовж року

Учасники проекту: члени Центру «Волонтер»

Тип проекту: практично орієнтований, частково-пошуковий, колективний

Актуальність проблеми: волонтерський рух є, по суті, частиною кожної цивілізації та будь-якого суспільства. У загальному розумінні – це той внесок, який здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, без просування по службі, для добробуту і процвітання спільнот та суспільства в цілому. Ця діяльність різна за формами: від повсякденних форм і взаємодопомоги до спільних дій під час кризи. Волонтерська діяльність в умовах Центру «Волонтер» є важливою складовою виховання громадянина держави. Волонтерство допомагає підвищити рівень довіри у суспільстві і тим самим сприяє єдності та стабільності у суспільстві; сприяє інтеграції у суспільство людей різних соціальних груп; сприяє формуванню таких якостей, як: гуманізм, толерантність, відповідальність, працелюбність, почуття колективізму тощо.

Мета і завдання проекту: виховання у майбутніх вчителів початкових класів таких моральних цінностей як гуманізм, милосердя, толерантність, взаємодопомога, працелюбність; створення умов для поширення волонтерського руху в регіоні; вдосконалення практичних умінь учасників проекту; підвищення моральної культури майбутніх вчителів; формування якостей громадянина-гуманіста.

Етапи реалізації проекту: вересень 2014 року – червень 2015 року

Діагностико-концептуальний: опрацювання літератури з даної проблеми; ознайомлення з досвідом роботи волонтерів міста; проведення моніторингу студентського та педагогічного середовища з зазначеної проблеми.

Організаційний: організація й проведення рейдів із метою виявлення людей похилого віку, тих, хто потребує допомоги (в межах мікрорайону), учасників АТО, ветеранів, дітей Великої Вітчизняної війни; проведення “круглих столів”, диспутів, обговорень даної проблеми на засіданнях органів студентського самоврядування; участь у волонтерських об’єднаннях на базі РДГУ, а також за місцем проживання; систематизація й оформлення отриманого матеріалу.

Практичний: організація й проведення операцій “Милосердя”, “Квіти в лікарню”, “Учасник АТО живе поруч”; організація посиленої допомоги літнім людям; проведення зустрічей з учасниками АТО, ветеранами Великої Вітчизняної війни, учасниками військових подій, дітьми війни тощо.

Очікувані результати: розвиток волонтерського руху в РДГУ, мікрорайоні; перетворення студентів з об’єкту виховного впливу на суб’єктів виховної діяльності; сформованість у членів волонтерських об’єднань таких моральних якостей, як гуманізм, милосердя, толерантність, бажання допомогти іншим; оптимізація умов для співпраці усіх учасників проекту; створення здорового мікроклімату в РДГУ, об’єднаннях за місцем проживання; активізація процесу згуртування студентського колективу; сформованість гуманістичних якостей у студентів – майбутніх вчителів.

Висновки. Гуманістичні цінності формуються не лише під час навчальної роботи. Однією з організаційних форм у формуванні гуманістичних цінностей є проєктна діяльність, яка передбачає залучення студентів до соціально значущої діяльності в позааудиторний час. Соціально значуща діяльність звернена назовні, до інших людей, участь у ній відбувається лише на добровільній основі. Саме в соціально-значущій діяльності відбувається насичене накопичення особистісного гуманного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Аносов І. П. Гуманістичний підхід до виховної діяльності як проблема педагогічної антропології в світі теоретичних основ нового педагогічного мислення / І. П. Аносов // Вісник Укр. держ. ун-ту водного госп-ва та природокористування. Педагогіка. – Рівне, 2003. – Вип. 5, ч. 1: Сучас. технології навчання: пробл. та перспективи. – С. 19–26.
2. Асташова Н. А. Концептуальные основы педагогической аксиологии. – Педагогика. – №8. – 2002. – С. 8-13
3. Бобко Л. О. Педагог як суб’єкт гуманістичного виховання студентів / Л. О. Бобко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. Педагогіка і психологія: Зб. ст. / Крим. держ. гуманіт. ін-т. – К., 2001. – Вип. 3, ч. 2. – С. 14–20.

4. Голованова Т. П. Діалогічне спілкування як умова гуманістично спрямованого виховного процесу / Т. П. Голованова // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості: Зб. наук. пр. / АПН України. Ін-т пробл. виховання. – К., 2011. – Кн. 2. – С. 165–170.
5. Донцов А. В. Гуманізація навчально-виховного процесу як чинник морального розвитку особистості студента / А. В. Донцов // Гуманізація навчально-виховного процесу: Наук.-метод. зб. / Слов’ян. держ. пед. ін-т. – Слов’янськ, 2001. – Вип. 11. – С. 292–296.
6. Оксенюк О. В. Духовний розвиток – системоутворюючий чинник гуманітарних знань / О. В. Оксенюк // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2002. – Вип. 23. – С. 67–69.
7. Хоружа Л. Гуманізація як системоутворюючий компонент реформування сучасної освіти та виховання / Л. Хоружа // Дайджест пед. ідей та технологій: Шк.-парк. – 2003. – № 1. – С. 64–69.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Anosov I. P. Humanistychnyi pidkhid do vukhovnoyi dialnosti yak problema pedagogichnoyi antropologii v sviti teoretychnykh jsnov novoho pedahohochnoho myslennia / I. P. Anosov // Visnyk Ukr. Derzh. un-tu vodnoho hosp-va ta pryrodokorystuvannia. Pedagogika. – Rivne, 2005. – Vyp. 5, Ch. 1: Such. Tekhnologii navchannia: probl. ta perspektivy. – С. 19–26. (in Ukrainian).
2. Astashova N. A. Kontseptual'nye osnovy pedagogicheskoy aksiologii. – Pedagogika. – № 8. – 2002. – С. 8-13. (in Russian).
3. Bobko L. O. Pedagog yak sub'ekt humanistychnjho vykhovannia studentiv / L. O. Bobko // Problemy suchasnoi pedagogichnoi ocvity. Ser. Pedagogika i psykholohia: Zb. st. / Krym. Derzh. Humanit. in-t. – K., 2001. – Vyp. 3, ch. 2. – С. 14–20. (in Ukrainian).
4. Holovanova T. P. Dialohichne spilkuвання yak umova humanistychno spriamovanoho vykhovnoho protsesy / T. P. Holovanova // Humanistychno spriamovanyi vykhovnyi protses i stanovlennia osobystosti: Zb. nauk. pr. / APN Ukrainy. In-t problem vykhovannia. – K., 2011. – Кн. 2. – С. 165–170. (in Ukrainian).
5. Dontsov A. V. Humanizatsia navchal'no-vykhovnoho protsecu yak chynnyk moral'njho rozvytku osobystosti studenta / A. V. Dontsov // Humanizatsia navchal'no-vykhovnoho protsesy: Nauk.-metod. zb. / Slov'ian. derzh. ped. in-t. – Slovians'k, 2001. – Vyp. 11. – С. 292–296. (in Ukrainian)

6. Okseniuk O. V. Dykhovnyi rozvytok – systemoutvoriuchy chynnyk humanitarnykh znan' / O. V. Okseniuk // Onovlennia zmisty, form ta metodiv navchannia ta vykhovannia v zakladakh osvity: Zb. nauk. pr. / Rivnen. Derzh. Humanit. Un-t. – Rivne, 2002. – Vyp. 23. – С. 67–69. (in Ukrainian).
7. Khopuzha L. Hunanizatsia yak systemoutvoruuchy component reformuvannia suchasnoyi osvity i vykhovannia / L. Khoruzha // Daidzhest ped. idei ta tekhnologiy: Shk.-park. – 2003. – № 1. – С. 64–69. (in Ukrainian).

Аннотация. В статье раскрывается сущность понятия «гуманистические ценности» и их функции; предложена структура формирования гуманистических ценностей будущего учителя начальных классов. Выявлено, что гуманистические ценности формируются во время аудиторной и внеаудиторной работы. Одной из организационных форм в формировании гуманистических ценностей определена проектная деятельность, которая предполагает вовлечение студентов в социально значимую деятельность. Именно в процессе ее реализации происходит накопление личностного гуманистического опыта.

Ключевые слова: гуманистические ценности, функции, компоненты гуманистических ценностей, проектная деятельность.

Summary. The article deals with the problem of development of humanity values in students – future teachers of junior school. The meaning of the notion “humanity values” is given, their functions are explained; the structure of forming humanity values in students – future teachers of junior school is proposed. It is elicited active forms and methods in activity with students which help students to deep their knowledge about humanity values, to develop humane feelings: problem lectures, role-games, trainings, discussions, special pedagogical moral situations analyze and solving interpersonal problems in the process of communication etc.

Project activity is defined as one of the most important organizing forms in forming “humanity values in students – future teachers of junior school. It ensures involving students in socio important activity. The methodology of organizing such kind of activity during realization social important project “I am a volunteer” is given.

Key words: humanity values, functions, components of humanity values, project activity.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2015